

Кузьмичов С. В.

ЛИЦАРСЬКІ РОМАНИ ЦЗІНЬ ЮНА ТА КИТАЙСЬКІ ТРАДИЦІЙНІ БОЙОВІ МИСТЕЦТВА

Ця студія є частиною дослідження психології китайського народу за допомогою методів літературної антропології. У статті представлено аналіз творчості одного з найяскравіших китайських письменників лицарської літератури ХХ століття Цзінь Юна з точки зору особливостей опису батальних сцен, місця бойових мистецтв в ідеологічній системі творів і психологічних особливостей китайських читачів.

Жанр китайського лицарського роману (кит. wuxia xiaoshuo) є цікавим не лише з точки зору дослідження героїчного в літературі, а й ролі бойових єдиноборств у системі мислення й психології китайського народу. Однією з головних жанрових характеристик китайського лицарського роману є зосередження уваги на зображенні бойового мистецтва, яким володіють персонажі. Сучасний китайський лицарський роман (серед безмежної кількості авторів) особливо яскраво представлений творчістю трьох загальнознайомих майстрів цього літературного жанру: Цзінь Юна, Гу Луна та Лян Юйшена. Кожен із зазначених авторів має власні особливості у зображенні бойових сцен, проте серед них майстром жанру вважається саме Цзінь Юн. 15 романів цього автора надзвичайно популярні в Китаї, Малайзії, Сінгапурі та інших країнах Південно-Східної Азії та особливо серед китайської діаспори по всіх куточках світу.

Романи Цзінь Юна стали видатним культурним явищем другої половини ХХ ст. в Китаї... Однією з головних заслуг цього автора прийнято вважати його здатність відображати багатства традиційної китайської культури шляхом створення світу бойових мистецтв і мандрівних лицарів. Хоча в західній літературній традиції також наявна героїчна тематика та лицарський жанр, проте характерних для китайського лицарського роману деталізації зображуваних бойових сцен або естетизації сцен, пов'язаних зі смертю, нема. Детальний опис поєдинків крок за кроком, рух за рухом, позиція за позицією є результатом довгого шляху формування традиції китайського лицарського роману, що бере свій початок у давній літературі. Але ж, звісно, будь-який літературний твір є цінним настільки, наскільки здатен виявити глибоку силу мови, якою написаний. У цьому сенсі романи Цзінь Юна вирізняються витонченістю, яка дає читачеві змогу не лише отримати естетичне задоволення від краси мови, а й уповні відчувати реальність зображуваних подій. Стилистична довершеність творів Цзінь Юна виявляє кращі традиції класичної китайської

літератури, доповнюючи та збагачуючи її новими елементами.

«Стилі єдиноборств (у творах Цзінь Юна) залежно від способів й мети тренування, усвідомлення принципу «моралі воїна» (кит. wude) можна поділити на «світлі» й «темні». «Світлі стилі» (кит. zhengpai) в культурному плані відповідають принципам гармонії конфуціанства, даосизму та інших напрямів філософії. «Темні стилі» (кит. xierai), руйнуючи внутрішню людську й світову гармонію, призводять до саморуйнації особистості» [1, 132].

Хоча бойові мистецтва у творах Цзінь Юна й зображені реалістично, проте водночас із відомими широкому загалу школами чимало видів єдиноборств є вигаданими. Опис єдиноборств у його творах значною мірою збагатив традиційні літературні прийоми китайської літератури. Вміло використовуючи образи традиційної китайської культури, цей письменник залучив до арсеналу бойових мистецтв каліграфію, традиційну медицину, філософію, мистецтво віршування, тим самим створивши надзвичайно захоплюючий внутрішній світ лицарів. Багата фантазія та літературний дар Цзінь Юна переносять читача у напівреальний світ, що знаходиться на межі реального та міфічного. Автор усвідомлював, що опис бойових сцен має вирізнятися реалістичністю, бо тільки за такої умови читач захопиться сюжетом, де кожен рух, кожен подих так само важливий, як і на полі бою у реальному світі. У процесі читання лицарських романів Цзінь Юна внутрішній світ читача наповнюється атмосферою героїки давнього Китаю, живі образи лицарів та єдиноборств, що виникають у його уяві, свідчать про силу тексту твору та потенціал впливу, що не залишає нікого байдужим.

Перевершити горизонт очікувань читача можливо лише за умови яскравого, незвичайного сюжету. Китайський героїчний роман не є винятком – бойове мистецтво посідає важливе місце у сюжеті. Сюжети його творів розвиваються за такою моделлю: молода людина, що дуже погано або взагалі не володіє бойовим мистецтвом,

потрапляє до світу «річок і озер» (кит. jianghu), мандруючи сповненим пригод та небезпек шляхом довжиною у долю, стає майстром у лицарському світі.

Світ «річок і озер» - унікальне явище китайського культурного простору - був частиною суспільства, що традиційно існувало паралельно державному устрою: світ кланів, релігійних орденів, таємних товариств, шкіл бойових мистецтв, найманих убивць та мандрівних лицарів. Держава у державі, котра жила за своїми законами, порядками та традиціями. Цьому присвячені твори Цзінь Юна «Стріла та орел: пригоди героїв» (кит. Shediaoyingxiongzhuan), «Священний орел і закохани» (кит. Shendiaoxialv), «Смішний світ лицарів» (кит. Xiaoaoljianghu), «Безцінний скарб» (кит. Lianchengjue), «Вісім священних створінь» (кит. Tianlongbabu).

Отже, єдиноборства у романах Цзінь Юна є літературним прийомом задоволення та перевершення читацьких очікувань. Поетизований простір «річок і озер», що є тлом для розгортання подій та опису безмежного розмаїття образів воїнів, стилів боротьби, видів озброєнь, являє собою напівреальний, напівфантастичний світ героїв та їхніх ворогів. Для того, аби створити такий світ, замало знати єдиноборства, мати багату фантазію та цікавий сюжет. Естетична складова має бути доповнена глибоким внутрішнім змістом, що несе в собі філософію життя та смерті. Романи цього жанру є неперевершеними лише тоді, коли в них зберігається тонка грань та рівновага між суто героїчними подіями та лицарською оповідальною традицією... Подвиг самопожертви, життя в ім'я народу та держави є стрижнем ціннісної системи китайського лицарського роману.

Однією з причин надзвичайної популярності романів Цзінь Юна в Китаї є те, що ідейна основа його творів відповідає системі морально-етичних цінностей китайських читачів. Традиційні філософські концепції набули свого відображення в його творах, а саме — тілесне й духовне самовдосконалення особистості, здатність до самопожертви, благородство тощо. Ідеї й цінності конфуціанства, даосизму, буддизму автор втілює у героїчних образах Го Цзіна, Цяо Фена, Ян Го, Ху Фейя та ін. Ці персонажі, пройшовши складним шляхом становлення видатного воїна та майстерного оволодіння єдиноборствами, насправді, хоч і несвідомо, прагнули до ідеалу людини й особистості. Читач, заглиблюючись у текст, ніби ставить себе на місце героя, співпереживає всі події, що випали на долю персонажа, отримує певне відчуття задоволення успіхами та героїчними вчинками, зображеними у творі.

З точки зору відмінностей швидкості й сили у бойовій техніці безмежне розмаїття стилів китайських єдиноборств розподіляється на зовнішні (кит. waijiaquan) та внутрішні (кит. nei jiaquan). Унікальна філософія внутрішніх стилів

бойового мистецтва, що існує у реальному житті, значною мірою вплинула на творчість Цзінь Юна.

«Внутрішні стилі є найголовнішим елементом у творах Цзінь Юна. Складний процес розвитку внутрішньої сили (кит. neigong) дозволяє пов'язати в одне ціле долі персонажів і саме бойове мистецтво, звідси шлях становлення героя та процес оволодіння внутрішніми енергіями виявляється в романах нероздільною єдністю» [2, 775].

Майстерність оволодіння бойовим єдиноборством у літературному творі може передавати характер героя, підкреслювати боротьбу персонажа із силами зла або ж, навпаки, — темні сторони негативного героя. Хоча світ лицарських романів належить до фантастичного виміру, проте зображувані єдиноборства є виявом давніх традицій бойових мистецтв Китаю. З прадавніх часів бойове мистецтво у цій країні - це синтез техніки, сили, кмітливості, енергії серця, волі та мистецтва. Оскільки шоденна практика бойового мистецтва й масштабні батальні сутички з психологічної точки зору, як і з точки зору реалізації в житті бойових навиків, мають значні відмінності, автор використовує різні прийоми в описуванні битви кількох осіб та у зображенні масштабних батальних сцен. У цілому у Цзінь Юна батальні сцени вирізняються, по-перше, опоетизованим описом прийомів та рухів бійців, по-друге, вмілою передачею суті зазначеного вище синтезу за допомогою слова.

Кількість читачів романів Цзінь Юна по всьому світу налічує сотні мільйонів, що дає підстави говорити про надзвичайно великий вплив його творчості на світ сучасної китайської культури. Образи, що живуть в уяві такої великої кількості читачів, стають частиною колективного підсвідомого цілого народу. Водночас, що можна стверджувати напевне, так це те, що горизонт очікувань багатьох китайців несе в собі бажання споглядання сцен поєдинків, боротьби між людьми, можливо, навіть насилля та вбивств. Річ у тім, що протягом довгих століть розвитку та завмирання китайської цивілізації народи, які проживали на цій землі, сформували надзвичайно різні як за суттю, так і за формою бойові мистецтва. Крім того, традиція щоденного управління у володінні зброєю та фізичні вправи сільського населення, передача подібних вмінь і навиків із покоління в покоління може слугувати поясненням цих психологічних особливостей китайського народу.

Шляхом опису різних стилей бойового мистецтва, різних видів холодної й таємної зброї автор розкриває характер героя, його погляди й життєві цінності. Стосовно ж швидкості й легкості, з якими йдуть із життя головної й другорядні персонажі, можуть бути різні погляди. Китайські дослідники пояснюють жорстокість, характерну для романів цього жанру, певними властивостями підсвідомості людини.

«Споглядання за стихійними лихами, за силами відповідає психологічним особливостям людини, але ці потреби не можуть бути задоволеними у реальному житті, тому реалізуються в мистецтві. Естетизовані бойові сцени відповідають цим потребам» [3, 56].

Водночас більшість китайських дослідників заперечують наявність жорстокості у романах Цзінь Юна, наводячи як приклад твори інших письменників, що вирізняються ще більшою жорстокістю у сюжеті та образах. Естетичні задоволення від прочитання бойових сцен в лицарських романах вони характеризують як подібні до тих, що отримує глядач від перегляду мистецтва танцю. Тобто естетичне задоволення глядач отримує не від зображуваного акту насилля, а від краси та гармонії зображуваного руху. Зв'язок між танцем та бойовим мистецтвом існує в багатьох культурах світу. В українській культурі ця єдність втілена у поширеному уявленні про гопака як про вияв козацького бойового мистецтва.

Народження й смерть – основа життя, не акцентуючи увагу читача на чіткій грані між ними, автор досягає своїх цілей у розкритті конфліктів сюжету. І в реальному житті, й у літературі бойове мистецтво межує з питанням суті людського й світового буття, це його внутрішня суть, але його зовнішній прояв породив у китайському народі певну традицію естетичної насолоди споглядання бойового мистецтва... Можна говорити, що це одна з фундаментальних психологічних особливостей китайського народу. Естетика китайських єдиноборств у світі літератури, можливо, не завжди збігається з читацькою традицією європейського читача, проте може привнести до західного світу новий погляд на війну, боротьбу,

сенс життя, додати нових літературних прийомів і методів.

Серед інших особливостей описання бойового мистецтва Цзінь Юном, досвід якого може бути цінним для літературної традиції Заходу, є здатність до передачі багатства й глибини світу традиційної китайської філософії. Бойове мистецтво, як було зазначено, є стрижнем ідейної складової сюжету будь-якого твору цього жанру, проте Цзінь Юн у своїх творах розкриває обмеженість і слабкість фізичної сили на протигагу внутрішнім силам та якостям людини. Так, в одному з романів події розгортаються навколо пошуку таємної формули, що робить воїна переможним. Нескінченні пригоди, сутички, інтриги, смерті навколо певної таємниці не розкривають її суті до самого кінця твору. І лише наприкінці роману виявляється, що секрет мудрий і простий, якою й має бути справжня Істина: «благородна людина – переможна у всьому Всесвіті!»

Оскільки лицарські романи створюють незвичайний світ, події в якому розгортаються у передбачуваному порядку, читач отримує дуже особливий психологічний досвід. У цьому процесі єдиноборствам відводиться роль формування внутрішніх якостей читача. Традиційно для китайської літератури читач спостерігає за зображуваними подіями у творі з певної відстані. Жорстокі сцени, з одного боку, не можуть мати нічого спільного з красою, проте є невід'ємною складовою війни й боротьби, зображених у творі. Метою відтворення боротьби як складової еволюційного розвитку у лицарському романі Цзінь Юна є передача певної етичної інформації читачеві, відповідь на філософські питання: що таке єдиноборство? що таке справжня сила? де межа між добром і злом?

1. 2000' Beijing Jin Yong xiaoshuo guoji yantaohui lunwenji / Wu Shaodong, Ji Biduan bian...- Beijing: Beijing daxue chubanshe, 2002.- 687.
2. Jiangwu lunjian / Hong Zhenkuai zhu...- Beijing: Xinxing chubanshe, 2006.-291.
3. Jinyong pingzhan / Kong Qindong zhu...- Zhenzhou: Zhenzhou daxue chubanshe, 2004.- 214.
4. Jin Yong jiedu / Xu Yangtang bianzhu.- Wuhan: Wuhan daxue chubanshe,2001.- 233.
5. Jin Yong xiaoshuo shi tan / Yang Xingan zhu.- Beijing: Zhishi chubanshe, 2002.- 234.
6. Lianchengjue / Jin Yong zhu.- Beijing: Shenghuo. Dushu. Xinzhi sanlian shudian, 1994.- 358.
7. Poyi Jin Yong / Piao Jingtian zhu,- Beijing: Nongcun duwu chubanshe, 2004.- 236.
8. Shujian enzhou lu / Jin Yong Zhu.- Guangzhou: Guangzhou chubanshe, 2002.11.-360.
9. Tianlongbabu / Jin Yong zhu.- Guangzhou: Guangzhou chubanshe, 2002.11...-376.
10. Xianggang wenxue shi / Liu Dengyu zhubian.- Beijing: Renminwenxue chubanshe, 1999.- 759.
11. Xiao shu shen xia / Kong Qindong zhu.- Beijing: Zhongguo haiguan chunanshe, 2006.- 276.

Serhiy Kuzmichov

JIN YONG'S CHIVALRIC NOVELS AND CHINESE TRADITIONAL MARTIAL ARTS

The present investigation is part of a study of the psychology of the Chinese people, utilizing methods of literary anthropology. The article is an in-depth analysis of the works of one of the most notable 20th century Chinese writers of the chivalric genre, Jin Yong. The goal of the study is to analyze methods used in describing battles and fight scenes and the role of martial arts in the ideological systems of the works, and the psychological peculiarities of Chinese readers.